

PAMFIL BILȚIU¹, MARIA BILȚIU², ROMANIA

Cuvinte cheie: folclor, etnografie, muzeu, colecție, concepție, secțiune, creație populară.

Elie Miron Cristea și valorificarea patrimoniului folcloric și etnografic

Rezumat

Studiul nostru tratează preocupările lui Elie Miron Cristea față de cultura populară, cu accent pe concepțiile sale, avansate pentru acel timp. În prima parte am analizat climatul cultural în care s-a format și care a influențat această latură a activității sale. Am trecut în revistă interesul pentru folclor, în sens larg, modul în care a conceput valorificarea unor compartimente neglijate până atunci, precum proverbele, dansurile populare, obiceiurile, credințele și superstițiile.

Partea de investigație o constituie interesul lui Elie Miron Cristea pentru patrimoniul etnografic. Am analizat bătălia pe care a desfășurat-o pentru organizarea și înzestrarea Muzeului istoric-etnografic al românilor de la Sibiu, modul în care a reușit să mobilizeze și să capaciteze forțele intelectuale de la sate, ceea ce a dus la izbânda sa, în 1905, când s-a inaugurat muzeul. Nu am omis concepțiile sale legate de structurarea muzeului, prin care se dovedește un bun cunoscător al întregii culturi tradiționale românești.

---

¹ Baia Mare, România.

² Baia Mare, România.

Keywords: folclore, ethnography, museum, collection, conception, field/category/section, folk art.

Elie Miron Cristea and the Capitalization of Folkloric and Ethnographic Heritage

Summary

Our study aims to approach Elie Miron Cristea's concerns towards the popular culture, emphasizing his advanced concepts for that time. In the first part of the study, we analyzed the cultural climate in which it was created and how it influenced this aspect of his activity. We reviewed in a broad sense the way in which he conceived the capitalization of previously neglected compartments, such as proverbs, folk dances, customs, beliefs and, superstitions.

The investigation part of the study is built on Elie Miron Cristea's interests for the ethnographic heritage, his struggles for the organization and endowment of the Historical-Ethnographic Museum of the Romanians from Sibiu, and the way he managed to mobilize the rural intellectual forces in 1905, when the museum was successfully inaugurated. Lastly, we focused on his views on the structure of the museum which demonstrates the fact that he masters the entire Romanian Traditional Culture.

Elie Miron Cristea și valorificarea patrimoniului folcloric și etnografic

Elie Miron Cristea face parte din personalitățile complexe ale Ardealului, care a înscris contribuții deosebite în variate domenii de activitate. În contextul acestora s-a dovedit atras de păstrarea datinilor, a obiceiurilor de la sate, precum și de ceea ce înseamnă cultura populară în sens larg.

Pasiunea acestei personalități enciclopedice pentru cultura populară își trage seva din originea sa țărănească. Descendența țărănească era pentru Miron Cristea o mândrie, pe care nu a ezitat să și-o mărturisească în diferite ocazii. „Și eu sunt fiu de țăran”, mărturisea în 1905, când lua parte la sfințirea noului local al Școlii confesionale române ortodoxe. (Rusu-Abrudeanu, 1929: 14).

Deschiderea interesului pentru folclor nu o putem desprinde de înrâurirea pe care au exercitat-o școlile pe care le-a urmat. Miron Cristea a avut privilegiul de a fi educat în spiritul dragostei pentru neam și țară, mai întâi în familie, dar și la Liceul din Năsăud, unde „tânărul Cristea gusta din plin mândria de a face parte din neamul românesc, a cărui istorie glorioasă și literatură începuse s-o cunoască și s-o simtă.” (Rusu-Abrudeanu, 1929: 32). Activitatea care domnea în acest liceu a avut o puternică înrâurire asupra tânărului Cristea. În anul școlar 1886-1887, pe când era în clasa a opta liceală devine președintele societății literare Virtus Romana Rediviva. În cadrul acestei societăți Miron Cristea își exercită primele vocații pentru creația literară și cultura populară. La 24 aprilie 1887, cu ocazia unei serate literare publice, Miron Cristea rostește o conferință, care ne argumentează acest atașament timpuriu al viitorului patriarh al României pentru creația populară, intitulată „Dezvoltarea și răspândirea jocurilor naționale românești”.

În publicistica din anii de studenție, prin o serie de articole apărute în Telegraful Român, ni se revelează tot mai pregnant interesul lui Miron Cristea pentru creația populară. Într-un articol apărut în numărul 110, din 1895, al acestei publicații Miron Cristea se arată nemulțumit de faptul că în școlile din imperiu, pe care le etichetează ca „străine”, nu se iau în considerație datinile, moravurile, aptitudinile neamului. Drept consecință propune inițierea de organizații, „care să împlinescă ce nu primesc și nu li se poate da românilor din institutele străine”. (Rusu-Abrudeanu, 1929: 73).

Pe parcursul activității sale, ori de câte ori are prilejul, Miron Cristea face considerații pline de elogii la adresa culturii populare, de care se dovedește legat prin toate fibrele. Într-o corespondență trimisă din Ida Mare și semnată Călătorul, publicată în Foaia poporului, nr. 22, din 1895, Miron Cristea notează cu mare satisfacție rânduri închinată vieții spirituale tradiționale care pulsa în satele românești: „Mare îți este bucuria și mângâierea, când trecând prin comune românești, auzi din gura flăcăilor cele mai naționale cântări și doine.” (Rusu-Abrudeanu, 1929: 71).

Activitatea lui Elie Miron Cristea, pusă în slujba valorificării creației populare, intră într-o nouă fază, una de vârf, începând cu anul 1896, când este ales în Comitetul ASTRA –

Despărțământul IV, Sibiu, în locul lui Bogdan Duică, mutat la București. În cadrul ASTREI, ca și alți cărturari din Transilvania, Elie Miron Cristea devine un înflăcărat al luptei pentru emancipare politică și culturală a poporului din imperiul dualist.

La Adunarea cercuală a Despărțământului IV al ASTREI, ținută la 26 octombrie 1897, în comuna Vestem, face o propunere pentru a se aduna de la săteni proverbele, adresat, mai ales, cărturarilor de la sate. Apelul se constituie un document de mare importanță pentru cunoașterea interesului pentru folclor al lui Miron Cristea, precum și a concepțiilor sale legate de cultura populară. În acest apel Miron Cristea subliniază importanța creației populare pentru viața spirituală românească. „Noi ne-am nutrit viața noastră sufletească direct din izvorul cel mai natural mai curat de la popor.”

Miron Cristea sublinia că, deși s-au adunat de la popor creații anonime, au rămas goluri și, drept urmare, că trebuie de urgență remediate. „Multe din produsele spiritului lui le-am însemnat, le-am fixat și salvat pentru posteritate. Literatura noastră poporană deja culeasă formează un bogat, vast și prețios magazin pentru studii etnografice și folclorice.” Rezultă că Miron Cristea avea convingeri în legătură cu importanța colecțiilor de folclor pentru studierea a două domenii de bază ale culturii populare: etnografia și folclorul. Referitor la rezultatele obținute pe terenul culegerii de poezii populare, strigături, colinde, bocete, basme, povești, snoave, considera că „Cu toate acestea nu s-a făcut totul cât e posibil și de lipsă. Multe părți au rămas neexploatare. Deci aceea am întresălat până acuma să ne grăbim a face ulterior, dar fără multă amânare și târăgănare, căci produsele spirituale ale poporului încep a pierde originalitatea lor, ori dispar chiar cu totul.” Rezultă că Miron Cristea avea convingeri asupra procesului de evoluție și dispariție a folclorului.

Miron Cristea enumeră mai mulți factori care generează perturbarea vieții speciilor din cadrul culturii populare. „Sistemul politic, pentru noi nefavorabil, deschiderea căilor de comunicație, precum și alte momente, nouă neprielnice, au de urmare năpădirea elementelor străine asupra noastră. Aceste elemente corcesc apoi idilicul nostru trai și poeticul nostru grai. Nimerit exprimă acestea Eminescu în versurile: „Unde vin cu drum de fier, / Toate cânticele pier.” Recomandă că e nevoie de a se acționa grăbit pentru „a scăpa până nu-i prea târziu valoroasele produse spirituale populare din gura piericiunii”. Recomanda ca intelectualii să acționeze, ei având „datorința de a folosi toate momentele libere și ocaziunile binevenite în acest scop”.

Miron Cristea atenționează că el însuși „călăuzit de asemenea vederi am căutat să încep a-mi achita și eu însumi barem în parte datorința ce mi se impune ca membru al cărturarilor noștri; și la 26 octombrie 1897 am făcut în Adunarea cercuală a Despărțământului IV al „Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român” următoarea propunere care privește colectarea unor produse populare pe terenul cărora mai ales la românii de dincoace de Carpați s-a făcut până acuma foarte puțin.”

Nevoia de a aduna de la sate tot ce este reprezentativ în folclor printr-un contact mai strâns al cărturarilor cu lumea satelor, ne dovedește modernitatea în concepții a cărturarului Miron Cristea. „Prin aceasta – însă – eu cred – că n-am făcut totul cât este de lipsă în atingerile noastre cu poporul; căci noi avem datorința nu numai a da de la noi ce este bun,

ci și a lua de la popor ceea ce la el aflăm vrednic de a păstra pentru viitor. Nu mă estind aici asupra multelor lucruri și datini frumoase din viața poporului nostru ci ating de astă dată numai neîntrecutele produse spirituale izvorâte din creierul românului.”

Modern în concepții pe linia valorificării folclorului s-a dovedit și atunci când ridică problema, în acest apel către dascălii satelor, nevoii de valorificare a unor specii ocolite până atunci. „Un ram însă a fost dat aproape cu totul uitării și încă acela care mai mult reoglindește profunditatea și agerimea minții românești. Acest ram îl formează proverbele sau acele expresiuni scurte, precise și plastice, ieșite din gura poporului, cari la anumite momente ale discuțiilor ni se reamintesc în mod firesc, ca și rezultatul convingător al unor experiențe probate.” (Miron Cristea, Precuvântare, 1901: 296-297).

Vorbind de prețuirea de către Miron Cristea a culturii populare în sens larg, trebuie să subliniem că încă din 1892, ca student la Budapesta și în calitate de membru al Societății „Petru Maior”, lansează un apel către colegi, de fapt un fel de chestionar legat de jocurile naționale, solicitându-le descrieri cu privire la numele jocurilor, regiunea din care provin și cum se joacă. I-au parvenit de la unii răspunsuri pe care a încercat să le clasifice după denumiri: De doi, Hora, Axionul, Csardașul, Sârba și Brâul. Pe unele foi descrie unele jocuri care nu aparțin celor populare, ci din grupa celor de societate, între ele Cadrilul „cu cele șase figuri ale sale în toate amănuntele”. (Plămădeală, 1984: p. XVII).

Complexitatea preocupărilor lui Miron Cristea în domeniul folclorului ne mai este argumentată și de descrierea, pe mai multe foi volante, a unor farmece de ursită. (Plămădeală, 1984: p. XIII).

Din sectorul etnografiei, Miron Cristea a prețuit portul popular, manifestându-se vehement împotriva poluării lui. Într-o cuvântare ținută la Caransebeș se pronunță pentru apărarea lui „de catifele moderne și de culori lipsite de bun gust”. Devine categoric când vorbește despre nevoia înlăturării acestor tendințe de poluare. „În lături cu aceste zdrențe străine și îmbrăcați vechiul nostru port curat, țărănesc și românesc.” (Plămădeală, 1984: p. XVII).

Miron Cristea își revendică un loc aparte printre pionerii muzeisticii istorice și etnografice. Proiectul unui muzeu istoric și etnografic la Sibiu, precum și întemeierea lui, l-au pasionat în mod deosebit pe Elie Miron Cristea. Este interesant de remarcat că în anul 1904 a fost inaugurat sediul destinat muzeului, fără să fie adunate obiectele. Pentru a remedia acest neajuns, Asociațiunea hotărăște să lanseze un Apel pentru întemeierea unui muzeu istoric-etnografic la Sibiu. Apelul l-a redactat Miron Cristea și tot el l-a citit în ședința Asociațiunii. După originalul său, acest apel a fost publicat în Telegraful Român, nr. 113-114, din același an. Apelul se publică și în Analele ASTREI, An IV, iulie-august, 1904. Tot Miron Cristea redactează ceea ce el numește „Puncte de orientare cu privire la întemeierea muzeului istorico-etnografic român”, care se publică tot în Telegraful Român, nr. 115. (Plămădeală, 1984: p. XXXVIII-XXXIX).

În Apel, Miron Cristea stipulează cu argumente multiple rolul unei astfel de instituții. „Orice popor creștin cu tendință de a pune temelii țării, viitorului său și a-și asigura o dezvoltare sănătoasă a individualității sale etnice este dator a se cunoaște pe sine din toate

punctele de vedere.

Fără acest factor al cunoașterii de sine suntem lipsiți de busola care să îndrepteze spre o țintă sigură toate manifestațiunile vieții noastre publice. Multe și variate sunt mijloacele pentru a ne cunoaște, printre acestea un loc de frunte ocupă instituțiunea culturală muzeul istoric și etnografic.” (Plămădeală, 1984: 309).

În privința importanței unui astfel de muzeu Miron Cristea are convingeri adânci. Îl consideră „adevărat altar pentru cultivarea tradițiilor naționale, un adevărat templu pentru cunoașterea urmelor despre vechiul trai și despre stadiul cultural al părinților și strămoșilor noștri. (Plămădeală, 1984: 400).

Adept al dispariției culturii populare, ca urmare a factorilor de civilizație, el recomandă adunarea grabnică a patrimoniului etnografic, care să fie conservat prin muzeu. „În acest scop trebuie să culegem, să păstrăm până mai e timp tot ceea ce este amenințat să dispară pentru totdeauna. Necesitatea devine cu atât mai iminentă cu cât suntem expuși mai multor influențe străine, care iute corcesc traiul unui popor, spre imitarea lucrurilor observate la străini.” (Plămădeală, 1984: 400).

Deși definind muzeul istoric-etnografic, este conceput în forma unui triptic: istoric, etnografic și folcloric. Secțiunea etnografică a muzeului era menită a reprezenta în toată complexitatea lui patrimoniul culturii materiale și spirituale, așa încât muzeul să fie capabil să prezinte „o ilustrativă icoană etnografică despre întreaga viață a poporului nostru în toți ramii de manifestațiune scoțând la iveală acele note care caracterizează traiul specific al poporului românesc, care formează chintesenta individualității etnice, cu un cuvânt toate produsele mai marcante ale poporului și manifestațiunile mai caracteristice ale cugetării și ale întregii sale vieți. (Plămădeală, 1984: 400).

Conceput ca o oglindă complexă a întregii vieți materiale și spirituale ale românului, muzeului îi revenea misiunea, în opinia sa, de a valorifica și conserva și folclorul, cu diferitele lui specii la secțiunea etnografică. „Nu pot fi uitate credințele, datinile la ocazii triste și vesele, cântări, dansuri, muzică, portul, obiecte de folos.” (Plămădeală, 1984: 400).

Muzeului îi rezerva rosturi pe linia perpetuării și valorificării tradițiilor create de popor. „Să dăm culturii noastre ulterioare o dezvoltare izvorâtă din pământul propriu, să dezvoltăm și să perfecționăm produsele în formă veche în stilul românesc. (Plămădeală, 1984: 400).

Miron Cristea a conceput muzeul să fie organizat în două mari secțiuni:

A. Secțiunea istorică, pe care o subîmparte în două părți. Prima era rezervată vestigiilor istorice. Menționează că în ea „se vor grupa toate acele obiecte ce se vor afla din trecutul poporului”. A doua secțiune a istoriei era rezervată bisericii și recomanda ca ea să cuprindă „tot felul de vase, odoare, cărți, icoane, o colecție de obiecte sfinte pentru trecutul nostru”. Recomanda să cuprindă și „colecțiile de manuscrise și cărți rituale adunate din parohiile române”. Recomanda să cuprindă „și alte obiecte din viața noastră religioasă: de sculptură, pictură, cruci din cimitire etc.” (Plămădeală, 1984: 401-402).

B. Secțiunea etnografică este concepută în întreaga ei complexitate și subîmpărțită în zece secțiuni.

Prima secțiune era rezervată casei țărănești și recomanda să cuprindă „planul casei și anexele”. Recomanda ca descrierea lor să se facă cu „numirea originală a tuturor părților”. Recomanda să cuprindă atât mobilierul țărănesc, precum și ustensilele casnice, cu „numirea poporală”.

Secțiunea a II-a era rezervată industriei de casă, „una din apartamentele cele mai însemnate ale muzeului, dat fiind că atât românul cât și româncea sunt meșteri pricepuți în confecționarea de multe lucrări artistice”. Recomanda să cuprindă modele de cusături și țesături românești.

Secțiunea a III-a era rezervată portului „de prin toate ținuturile”.

Secțiunea a IV-a era rezervată obiectelor „ce privesc pregătirea mâncărilor: vatră, ceaon, cârpător etc., descrierea mâncărilor naționale și a băuturilor obișnuite”.

Secțiunea a V-a trebuia să cuprindă obiecte ceremoniale care se foloseau la diferite obiceiuri: „naștere, botez, cununie, înmormântare, sărbători, seceriș, steag, țurcă, jocuri, o colecție de ouă împistrite (încondeiate), doctorii, boscoane și astfel de asemenea rânduieli cu descrierea diferitelor datini, credințe, superstiții și descântece”.

Secțiunea a VI-a era rezervată muzicii și dansurilor populare. Urma să cuprindă „toate instrumentele de muzică în uz: de la frunză, trișcă, fluier, tulnic, cimpoi, drâmbă, ceteră până la cele mai perfecte. Cântece, strigături, reproduceri fonografice, descrierea dansurilor naționale, fotografii, reproducere cinematografice etc.”.

Secțiunea a VII-a era rezervată ocupațiilor poporului român. Recomanda să fie cuprins păstoritul, „cu uneltele și vasele lor, semnele pentru înfierarea vitelor, unelte de pescuit: luntre, crîsnic, leșnic, halău, mreje, năvod, vârșe, sac, undiță, făcii cu osie, furcuțe, pești din apele noastre, numirea lor, instrumente de vânat: puști, pistoale, țitoare de praf etc., unelte de prins păsări, mâța de prins șoareci, unelte de băieși, de spălat aurul, șteampuri în miniatură, tot felul de obiecte agronomice în uz).

Secțiunea a VIII-a era rezervată tipurilor antropologice ale românilor din diverse colțuri de țară, „statistica sporirii, măsurători antropologice făcute de experți”.

Secțiunea a IX-a era rezervată folclorului, pe care Miron Cristea le denumește „produse limbistice”: povești, basme, strigături, bocete, colinde, descântece, cimilituri, ghicituri, proverbe. Datini la diferite zile calendaristice și ocaziuni. Credințe, superstiții, boscoane etc.”

Secțiunea a X-a urma să cuprindă fotografii „de comune însemnate, ținuturi

romantice, edificii monumentale, biserici, școale, monografii.” (Plămădeală, 1984: 403-404).

Patriarhul Miron Cristea; foto: arhiva C. J. C. P. C. T. Liviu Borlan Maramureș

Miron Cristea era convins că este nevoie de un efort colectiv pentru înzestrarea cu obiecte a muzeului. „Avem cu toții dorința de a dezvolta, mai ales, acum, la început cea mai vie activitate pentru înzestrarea muzeului nostru istoric și etnografic.” În acest scop trimite un „Circulariu”, semnat de Ilarion Pușcașu și George Pascu, prin care se adresa clerului și învățătorimii, solicitându-le „să facă acestei instituții un mare serviciu, prin colectarea de obiecte donând ei înșiși, îndemnând și pe alții, care dispun de ceva potrivit a dona muzeului lucruri de valoare artistică, istorică și etnografică”.

Consideră că preotesele și învățătoarele ar putea influența adunarea obiectelor de

port popular pe care îl considera „ceva mai costisitor”. Portul se cerea colecționat în adevărata lui varietate, de aceea miza pe aportul femeilor „mai fruntașe din comună sau ținutul întreg spre a confecționa toate hainele pentru îmbrăcarea de păpușe în mărime naturală”. (Plămădeală, 1984: 405). Rezultă că până și expunerea de piese de port popular în muzeu nu se putea face la întâmplare, ci preconiza forme uzitate și astăzi cum ar fi expunerea lor prin intermediul manechinelor. De aceea simte nevoia să facă referiri și la „punctele de vedere date din partea Comitetului Central). (Plămădeală, 1984: 405).

Visul lui Miron Cristea și l-a văzut împlinit în 1905, când s-a inaugurat Muzeul Istoric și Etnografic al ASTREI din Sibiu. Se spune în documente că „străduința și munca lui Miron Cristea au fost mari și hotărâtoare, deoarece astăzi acest muzeu cuprinde o mulțime de lucruri interesante cu privire la trecutul poporului român din Ardeal”. (Rusu-Abrudeanu, 1929: 114).

Deși muzeul nu s-a putut organiza pe structura întocmită de Miron Cristea, el a avut de la început caracterul de muzeu național al românilor, ba mai mult s-a inaugurat cu un an mai înainte de Muzeul de etnografie de artă națională, artă decorativă și industrială, organizat de către Al. Tzigara – Samurcaș.

Secția de etnografie a fost atunci cea mai mare dintre toate colecțiile existente, cuprinzând peste 15000 de obiecte adunate într-un timp record. Documentele ne argumentează că în afara unor piese mult admirate, precum țesăturile, broderiile, lucrările de lemn, porturi naționale nu au lipsit exponatele legate de obiceiuri, precum „serbarea junilor”, nici fotografii sau vederi ale bisericilor din Ardeal, sau fotografii înfățișând alte aspecte ale etnografiei ardeleni, așa cum preconiza Miron Cristea. (Petranu, 1922: 95).

Muzeul pentru care a luptat cu gândul și fapta Miron Cristea a fost desființat în comunism, multe obiecte din inventarul lui de mare valoare s-au pierdut, restul intrând în patrimoniul Muzeului ASTRA din Sibiu, așa cum ne-am convins în urma cercetărilor noastre efectuate la Sibiu. Intențiile reprezentanților ASTREI de a redobândi fostul sediu și a reorganiza acest muzeu au rămas deocamdată fără rezultat.

Miron Cristea poate fi considerat, pe drept cuvânt, reprezentantul mișcării de idei despre etnografie și folclor, de la începutul secolului al XX-lea și unul dintre pionerii muzeografiei etnografice din Transilvania.

Bibliografie:

Petranu, Coriolan, *Muzeele din Transilvania, Crișana și Maramureș*, București, Editura Cartea Românească, 1922.

Plămădeală, Antonie, *Pagini dintr-o arhivă inedită*, București, Editura Minerva, 1984.

Rusu-Abrudeanu, Ioan, *Înalt prea sfinția sa patriarhul României Dr. Miron Cristea, înalt regent. Omul și faptele*. Volumul I, București, Editura Cartea Românească, 1929.